



LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALAND

BESLUT
2001-06-21

Diarienummer
231-37488-1998 1(19)

Naturvård och Fiske
Thorbjörn Schafferer

Till
/enligt sändlista/

Bildande av naturreservatet Rapenskärs lövskogar

Beslut om bildande

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken (SFS 1998:808) att det område, benämnt Rapenskärs lövskogar, som avgränsas på bifogade karta (bilaga 1) skall utgöra naturreservat.

Reservatsbildningens syfte

Syftet med reservatsbildningen är i första hand att bevara områdets värdefulla lövskogs- och vattendragsmiljöer med tillhörande växt- och djurliv. Reservatsbildningen syftar i andra hand till att hålla området tillgängligt för naturstudier och friluftsliv.

Se vidare nedan under rubriken Skälen för reservatsbildning.

Beslut om föreskrifter för naturreservatet

För att uppnå syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5 och 6 §§ miljöbalken samt 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att följande föreskrifter skall gälla (A-C nedan). Vidare meddelar Länsstyrelsen bestämmelser om skötselplan och förvaltning enligt 3 och 21 §§ samma förordning (D nedan).

A. Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att använda mark- och vattenområde.

Utöver vad som är föreskrivet enligt andra författningar gäller följande i naturreservatet.

Det är förbjudet att

1. uppföra ny byggnad;
2. uppföra mast, antenn, torn eller annan anläggning;
3. anlägga väg eller parkeringsplats;
4. spränga, schakta, muddra, tippa eller fylla ut med massor;
5. dika, dikesrensa eller dämma;
6. anordna upplag;
7. slutavverka, gallra, röja eller utföra annan skogsvårdsåtgärd;
8. skada eller bortföra torraka, vindfälle eller låga;
9. bedriva täkt i någon form, kommersiellt eller för husbehov, av berg, sten eller jord;
10. tillföra kemiskt eller biologiskt bekämpningsmedel;
11. tillföra gödselmedel;
12. plantera in för trakten främmande växt- eller djurart;
13. framföra motordrivet fordon;

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd

14. kalka mark eller vatten;
15. beskoga inägomark;
16. anlägga ny stig.
17. dra fram mark- eller luftledning;
18. tillföra lekgrus för lax i åfåran.

Utan hinder av föreskriften A7 får följande utföras: röjning och avverkning enligt bifogad skötselplan. Vidare får utan hinder av föreskriften A8 följande utföras: underhåll av väg, ledningsgata och märkt stig samt borttagande av vandringshinder för fisk, i samtliga fall på det sätt som anges i bifogad skötselplan. Utan hinder av A13 får befintlig kraftledningsgata underhållas och traktorvägen mellan Mökhult och Skogen (Svalered) användas för skogsutdrivning. Slutligen får utan hinder av föreskrifterna A6 och A13 åtgärder som erfordras för förvaltarens skötsel av reservatet enligt bifogad skötselplan utföras.

B. Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om skyldighet för ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet att tåla intrång inom området.

Ägare och annan rättighetshavare förpliktas tåla att följande åtgärder vidtas i reservatet i enlighet med bifogad skötselplanen (bilaga 2):

1. utmärkning av reservatets gräns;
2. uppsättande av informationsskyltar;
3. öppethållande av reservatets inägor;
4. markering och underhåll av stigar;

5. röjning och avverkning i biotopvårdande syfte.

C. Ordningsföreskrifter för allmänheten enligt 7 kap. 30 § miljöbalken

Utöver vad som är föreskrivet enligt andra författningar gäller följande i naturreservatet.

Det är förbjudet att

1. framföra motordrivet fordon;
2. göra upp eld;
3. plocka eller gräva upp växter;
4. samla in växter eller djur;
5. tillvarata eller på annat sätt skada torraka, låga eller vindfälle;
6. medföra okopplad hund;
7. rida;
8. cykla;
9. anordna orienteringstävling eller sätta upp fast orienteringskontroll;
10. tälta;
11. bedriva bergsklättring med klätterredskap.

Bär och matsvamp får dock plockas för eget bruk utan hinder av C3. Vidare får tältning ske i skötselområde 6 utan hinder av C10.

D. Fastställelse av skötselplan för naturreservatet och beslut om förvaltare av reservatet enligt 3 resp. 21 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken mm.

Länsstyrelsen fastställer härmed skötselplan (bilaga 2) för naturreservatets långsiktiga vård.

Länsstyrelsen utser vidare Stiftelsen för Västsvenska Fritidsområden till förvaltare av naturreservatet. Förvaltningen innebär ansvar för genomförandet av de åtgärder som anges i skötselplanen och som markägare m.fl. förpliktas tåla enligt föreskrifterna i punkt B ovan.

Beskrivning av naturreservatet

Allmänna uppgifter

Benämning:	Rapenskårs lövskogar.
Kommun:	Ale.
Församling	Skepplanda.

Läge:	Ca 4 km NNO om Skepplanda kyrka. Väster om vägen nr 1978 mellan Älvängen och Grävsnäs.
Gränser:	Se karta, bilaga 1.
Fastigheter och ägare:	Se förteckning, bilaga 3.
Areal:	42 hektar. Ekskog 19 ha, lindskog 3 ha, blandlövskog med al 12 ha, granskog 2 ha, tallskog 4 ha, vatten 1 ha, åker 1 ha.
Kartor:	Ekonomisk karta 07B 7h (7177) Tussebo. Topografisk karta 7B Göteborg NO.
Förvaltare:	Stiftelsen för Västsvenska Fritidsområden (Västkoststiftelsen).

Naturförhållanden m.m.

Terrängen väster om Grönå vid Rapenskår sluttar brant upp mot ödegården Mökhult. Branterna är klädda med lövskogar, som sedan länge är kända för sin rika lundflora. Ån bildar i detta område en längre strömsträcka med goda lek- och uppväxtmiljöer för Grönålxen.

Jordarten i den övre delen av området utgörs av glacial finlera, medan sluttningarna förutom partier med bergbranter och blockterräng täcks av morän. Längs ån förekommer finlera och svämsediment. I branterna består berget ställvis av grönsten, något som torde ha bidragit till att den rika floran kunnat utvecklas. Sannolikt bidrar även skalförande lager i leran till de för floran gynnsamma förhållandena.

I de nedre delarna har skogen lundprägel med flera ädla lövträd och rikligt med hassel. En rad intressanta växter finns här såsom vårärt, tvåblad och underviol. På den leriga marken närmast ån är trädslagssammansättningen varierad med arter som al, björk, gran, asp, alm och ask. Här finns riklig tillgång på död ved, främst i form av grova lågor. I denna skuggiga miljö finns känsliga skogepifyter som mussellav och blek kraterlav.

Högre upp i branten dominerar ek och ställvis lind, och här växer stora bestånd av lund-slok. Vidare lägger man märke till arter som murgröna, backvicker och vippärt. I anslutning till grönstensförekomster finner man exklusiva kärlväxter som lundskafing, trollsmultron och bergjohannesört samt mer krävande mossor som kalkkrusmossa och grov fjädermossa.

Längs den bäck som i en liten, bördig dalgång rinner från Mökhult ned till Grönå finns äldre med al, asp och björk igenväxta odlings- och betesmarker. Buskskiktet är här bitvis välutvecklat och består främst av hassel och hägg. Arter som skärmstarr och springkorn finns ställvis rikligt.

Sluttningarna i områdets södra del består i huvudsak av ekkrattskog. Avverkningar av främst gran har skett här, delvis som en naturvårdsåtgärd med s.k. NOKÅS-bidrag. Några höjdområden och brantpartier har lämnats intakta vid dessa skogsåtgärder; dessa hyser en rik epifytflora, liksom vissa krävande lundväxter såsom vippärt.

Grönå bildar i området en ca. 700 meter lång skogsomgärdad strömsträcka, som förutom för Grönålxen utgör biotop för arter som havsöring, havsnejonöga, forsärla och strömstare.

Elva s.k. rödlistade arter - hotade eller sällsynta - är funna i området, tre lavar, två mossor, en svamp, tre fiskar och två fåglar:

Blek kraterlav	Västlig husmossa	Havsöring	Stenknäck
Mussellav	Stor bandmossa	Havsnejonöga	Mindre hackspett
Grynig lundlav	Lindskål	Lax	

Utöver dessa finns i området ett stort antal s.k. signalarter - arter som indikerar att området har högt naturvärde.

På grund av den tilltalande miljön med bl.a. blomsterrik ädellövskog längs ån används området i viss utsträckning av allmänheten som strövområde. För botanister och andra naturintresserade utnyttjas dessa lövskogar som exkursionsområde.

En registrerad fornlämning finns i området (Skepplanda nr 185): ett område med (mestadels granskogsbevuxna) fornåkrar, som sträcker sig vidare in på Tingberg i Lilla Edets kommun. Strax öster om fornåkrarna finns lämningar av torpet Unnerås.

Markanvändning

På 1890-talets ekonomiska karta över Ale härad redovisas delar av området som lövskog. Längs Grönå och kring några av åkrarna vid Mökhult markeras mindre ytor som slåtteräng; även dessa är numera i huvudsak bevuxna med lövskog. En del av den numera ek-skogsklädda sluttningen SO om Mökhult saknar trädtecken på kartan och kan ha varit i huvudsak trädlös betesmark.

Under 1900-talet har skogsbruket främst bedrivits i form av plockhuggning. I vissa delar av området finner man relativt grova ekstubbar efter gallringar som gjordes för åtskilliga decennier sedan. Bl.a. plockhöggs enligt uppgift ett större antal grova ekar åren 1942-43 på Mökhult. Några små hyggesytor har också tagits upp i området, bl.a. efter stormfällning 1969.

Torpet Unnerås var enligt uppgift bebott en tid in på 1900-talet. På åkermarken intill torpruinen, dvs det numera granskogsbevuxna fornåkerområdet, lär den sista skörden ha tagits år 1938. Ett visst bete med nötkreatur pågick här ända in på 1980-talet.

I reservatet ingår också en mindre inäga intill Grönå i områdets östra del. Denna har betats av nötkreatur fram t.o.m. 1998.

På gården Mökhult, bebodd fram till 1942, hävdas den större åkern fortfarande av närboende.

Hela åsträckan i reservatet ingår i Grönå Fiskevårdsområde, som omfattar åsträckningen upp t.o.m. Rapenskår. Enligt uppgift från Ale-fiskarna har viss tillförsel av lekgrus för havsöringen och laxen skett på ett par platser i området.

Jakt bedrivs i området på såväl småvilt som klövvilt.

Nordöstra delen av reservatet berörs av en större kraftledning (400 kV, Storfinnforsen-Stenkullen).

Referenser

Appelqvist, T. 1999: Förslag till skötselplan för Rapenskår. Opubl. Länsstyrelsen.
Appelqvist, T. 1989. Lövskogar i Ale kommun. Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1990:8.
Appelqvist, T. m.fl. 1994. Lövskogar i Älvsborgs län. Länsstyrelsen i Älvsborgs län. Rapport 1994:1
Vattenöversikt för Ale. Ale kommun 1991.
Väst kustens laxåar. Fiskeriverket information 1999:9.

Planeringsbakgrund

Rapenskårs lövskogar beskrivs i naturvårdsplanen (1974) för dåvarande Älvsborgs län som ett område med högt naturvärde. I lövskogsinventeringen över samma län (se Länsstyrelsens sammanfattande rapport 1994:1) utpekas Rapenskår som ett av de mest värdefulla objekten och reservatsbildning föreslås.

Rapenskår behandlas också i naturvårdsplanen för Göteborgsregionen (endast 1987 års remissomgång föreligger), där den åsatts högsta naturvärde med botanik och limnologi som intresseaspekter.

Vidare kan konstateras att Grönå, varav en sträcka om ca 800 meter faller inom reservatet, ingår i område som anses vara av riksintresse för naturvård: Göta älvs dalgång. Vad gäller älvens biflöden motiveras riksintresset bl.a. med förekomsten av lax.

Enligt yttrande från Svenska Kraftnät berörs reservatsområdet av ett sträckningsalternativ för en planerad 400 kV-ledning.

Ale kommuns översiktsplan (ÖP 90) utpekade Rapenskårs lövskogar som bevarandeområde med beteckningen "särskilt värdefullt naturområde". För särskilt värdefulla naturområden anges i planen följande rekommendationer:

- All form av exploatering, bebyggande skall undvikas och får endast ske efter restriktiv prövning.
- Eventuella åtgärder, bebyggelse m.m. får endast ske med största hänsyn till naturvärdena.

För närområdet kring vissa vattendrag, bl.a. Grönå, ges i planen följande rekommendation:

- "Åtgärder bebyggelse m.m. får ej vidtas som ej kan anses helt förenligt med resp. vattendrags betydelse för naturvården, dvs riksintresset."

Stora delar av området har under 1997 avgränsats och beskrivits i Skogsstyrelsens inventering av s.k. nyckelbiotoper: tre nyckelbiotoper och två områden med naturvärden bildar här ett sammanhängande, större område.

Skälen för reservatsbildning

De värden som ligger till grund för reservatsbildning utgörs främst av

- förekomsten av äldre ädellövskog med tillhörande karakteristisk fauna och flora

- den i övrigt rika lundfloran med många ovanliga arter
- det orörda vattendraget med för faunan värdefulla miljöer och förekomster av hotade arter.

Åtgärder som kan hota dessa värden är t.ex.

- avverkning och andra åtgärder såsom bortforsling av vindfällan, lågor och torrakor
- sönderkörning av källkärr och andra fuktiga-blöta markområden
- plockning eller insamling av hotade växt- och djurarter
- rensning i vattendraget.

Förutsättningar för att de angivna värden ska kunna bevaras eller utvecklas är bl.a. att

- lövskogen i huvudsak lämnas till fri utveckling
- källkärr och andra botaniskt rika miljöer bevaras opåverkade
- vattendraget bevaras opåverkat.

Av särskild betydelse är vidare att en god vattenkvalitet kan upprätthållas i Grönå. Ytterligare förutsättningar är bl.a. att inte någon form av vandringshinder för laxen eller andra vattenlevande organismer tillskapas i vattensystemet eller att miljön försämras genom större vattenuttag uppströms.

För att friluftslivets intressen ska kunna tillgodoses utan att naturvärdena påverkas negativt bör en lämplig stigslinga märkas ut och underhållas.

Ett skydd i form av naturreservat syftar således främst till att förhindra nämnda åtgärder som kan spolia naturvärdena och till att i övrigt bidra till att säkra angivna förutsättningar för att värdena ska kunna bevaras.

Ärendets beredning

Sedan en av de berörda fastigheterna bytt ägare föreslog Skogsvårdsstyrelsen i skrivelse till Länsstyrelsen den 16 juni 1998 att bildande av naturreservat skulle utredas för lövskogarna vid Rapenskår. Arbetet med reservatsbildning påbörjades under 1999, då det genom Länsstyrelsens försorg gjordes sammanställningar om naturförhållanden och naturvärden i området samt viss kompletterande fältinventering.

I samband med en förestående skogsavverkning på Rapenskår 1:2 gjordes, vid en gemensam besiktning den 29 september 1999 med företrädare för Länsstyrelsen, Skogsvårdsstyrelsen och markägaren, en utmärkning av lämplig gräns inom denna fastighet för ett naturreservat.

Efter att markägarna informerats om reservatsutredningen, påbörjades under 2000 värderingar och förhandlingar om ekonomisk ersättning.

Information om den föreslagna reservatsbildningen har lämnats av Länsstyrelsen bl.a. i kommunstyrelsens arbetsutskott den 6 maj 1999.

Förslag till beslut om bildande av naturreservat remitterades den 9 juni 2000. Berörda markägare m.fl. förelades samma dag att inkomma med eventuella synpunkter i ärendet.

Den 30 augusti 2000 anordnades en exkursion i området för diskussion om de föreslagna skötselåtgärderna, varvid bl.a. företrädare för kommunen, naturskyddsföreningen, Alefiskarna och Väst kuststiftelsen deltog.

Yttranden har inkommit från bl.a. Ale kommun, Naturvårdsverket, Skogsvårdsstyrelsen, Väst kuststiftelsen och Sveriges Geologiska Undersökning som alla tillstyrker reservatsbildningen. Samtliga har lämnat detaljsynpunkter som föranlett smärre justeringar av förslaget till beslut. Synpunkter har också inkommit från Svenska Kraftnät, Jägareförbundet i Västra Götaland, Naturskyddsföreningen i Ale och Leif Danielsson, Alafors. Även dessa har i allt väsentligt inarbetats i förslaget.

För samtliga berörda fastigheter utom Mökhult 1:1 har avtal om försäljning till Naturvårdsverket eller i något fall intrångsersättning träffats. För Mökhult 1:1 pågår förhandlingar om markbyte. Gränsändringar har gjorts enligt de yrkanden som ägaren till Mökhult 1:1 framställt.

Länsstyrelsens bedömning

Som framgår ovan har området vid Rapenskår betydande naturvärden knutna till främst lövskogarna och vattendraget. Dalgången har vidare intresse för friluftslivet.

Enligt Länsstyrelsens mening föreligger ett stort allmänt intresse av att bevara områdets värden. Eftersom dessa är av den karaktären att de lätt kan spolieras, t.ex. genom skogsbruksåtgärder, bör ett lämpligt skydd övervägas.

Bl.a. på grund av områdets storlek och det omfattande intrång som förbud mot skogsbruk innebär gör Länsstyrelsen bedömningen, att området bäst ges ett långsiktigt skydd genom att naturreservat inrättas. Härigenom kan också intentionerna i kommunens översiktsplan anses tillgodosedda, liksom hushållningsbestämmelserna i 3 kap. MB.

Enligt 7 kap. 25§ miljöbalken skall vid beslut om bildande av naturreservat hänsyn tas till enskilda intressen. En inskränkning i enskilds rätt att använda mark eller vatten får enligt bestämmelsen inte gå längre än som krävs för att syftet med skyddet skall tillgodoses. Eftersom ett viktigt syfte med föreliggande reservatsbildning är att bevara lövskogen i området orörd, innebär beslutet att ekonomiskt skogsbruk inte är möjligt att bedriva fortsättningsvis. Inför reservatsbildningen har frivilliga avtal om ersättning och markförvärv träffats med flertalet markägare. För den återstående fastigheten har ersättningsmark inköpts av Naturvårdsverket; förhandlingar om markbyte pågår. Hänsyn till berörda enskilda intressen har därmed, enligt Länsstyrelsens bedömning, tagits i enlighet med miljöbalkens bestämmelser.

Upplysningar

Natura 2000

Rapensgårdområdet har den 6 juli 2000 av regeringen föreslagits ingå i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000, enligt det s.k. habitatdirektivet. Områdets beteckning är SE 0530132.

Ytterligare inskränkningar mm

Om det framgent visar sig finnas nya skäl eller behövas ytterligare inskränkningar för att uppnå syftet med skyddet, får Länsstyrelsen enligt 7 kap. 5 § 3st. MB meddela särskilt beslut om detta.

Upphävande och dispens

Om det finns synnerliga skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 7 § 1 st. MB upphäva meddelad föreskrift för reservatet eller upphäva reservatet i sin helhet.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 7 § 2 st. MB meddela dispens från gällande föreskrifter.

Beslut om upphävande eller dispens får enligt 7 kap. 7 § 4 st. MB meddelas endast om intrånget i naturvärdet kompenseras i skälig utsträckning. Vidare gäller enligt 7 kap. 26 § MB att dispens från gällande föreskrift endast får meddelas om det är förenligt med föreskriftens syfte.

Påföljder

Enligt 29 kap 8 och 9 §§ MB gäller bland annat att brott mot föreskrift som meddelats enligt 7 kap 5 och 30 §§ MB kan medföra straffansvar.

Ikraftträdande

Föreskrifterna träder i kraft den 24 augusti 2001.

Kungörelse

Detta beslut skall kungöras i ortstidning (Göteborgs-Posten). Sakägare skall anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i tidningen.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, Miljödepartementet. Den som har rätt att överklaga skall göra det inom tre veckor från den dag vederbörande får del av beslutet, se bilaga 5.

I detta ärende har länsöverdirektören Göran Bengtsson beslutat och naturvårdsintendenten Thorbjörn Schafferer varit föredragande. I ärendets slutliga handläggning har även deltagit Jonas Ledelius, rätts- och veterinärenheten, Margareta Lannér-Hagentoft, plan- och bostadsenheten, Jan-Gunnar Lindgren, kulturmiljöenheten och Sven Swedberg, naturvårds- och fiskeenheten.

Göran Bengtsson

Thorbjörn Schafferer

Bilagor:

- Bilaga 1. Karta till beslutet
- Bilaga 2. Skötselplan
- Bilaga 3. Fastighetsförteckning
- Bilaga 4. Sändlista
- Bilaga 5. Hur man överklagar